

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

מצוות שילוח הקן
Sending Away the
Mother Bird

Rabbanit Malke Bina
ט"ז חשוון תשע"א • October 24, 2010

1 דברים פרק כב

(א) לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחייך: (ב) ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוך ביתך והיה עמך עד דרש אחיך אתו והשבתו לו: (ג) וכן תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבדת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם: (ד) לא תראה את חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו: (ה) לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה כי תועבת ה' אלהיך כל עשה אלה: פ (ו) כי יקרא קן צפור לפניך בדרך בכל עץ או על הארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על האפרחים או על הביצים לא תקח האם על הבנים: (ז) שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך למען ייטב לך והארכת ימים: (ח) כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך ולא תשים דמים בביתך כי יפל הנפל ממנו: (ט) לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם: (י) לא תחרש בשור ובחמר יחדו: (יא) לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדו: (יב) גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה: (יג)

1 Thou shalt not see thy brother's ox or his sheep driven away, and hide thyself from them; thou shalt surely bring them back unto thy brother 2 .And if thy brother be not nigh unto thee, and thou know him not, then thou shalt bring it home to thy house, and it shall be with thee until thy brother require it, and thou shalt restore it to him 3 .And so shalt thou do with his ass; and so shalt thou do with his garment; and so shalt thou do with every lost thing of thy brother's, which he hath lost, and thou hast found; thou mayest not hide thyself. 4Thou shalt not see thy brother's ass or his ox fallen down by the way, and hide thyself from them; thou shalt surely help him to lift them up again. 5 A woman shall not wear that which pertaineth unto a man, neither shall a man put on a woman's garment; for whosoever doeth these things is an abomination unto the LORD thy God. 6 If a bird's nest chance to be before thee in the way, in any tree or on the ground, with young ones or eggs, and the dam sitting upon the young, or upon the eggs, thou shalt not take the dam with the young 7 ;thou shalt in any wise let the dam go, but the young thou mayest take unto thyself; that it may be well with thee, and that thou mayest prolong thy days. 8When thou buildest a new house, then thou shalt make a parapet for thy roof, that thou bring not blood upon thy house, if any man fall from thence 9 .Thou shalt not sow thy vineyard with two kinds of seed; lest the fulness of the seed which thou hast sown be forfeited together with the increase of the vineyard. 10 Thou shalt not plow with an ox and an ass together 11 . Thou shalt not wear a mingled stuff, wool and linen together. 12 Thou shalt make thee twisted cords upon the four corners of thy covering, wherewith thou coverest thyself.

דברים פרק ה פסוק טו

כבד את אביך ואת אמך כאשר צוה ה' אלהיך למען יאריך ימך ולמען ייטב לך על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך:

(2) מדרש דברים רבה פרשה ו-כי תצא

...כך לא גילה הקב"ה מתן שכרן של מצות חוץ משתי מצות, החמורה שבחמורות והקלה שבקלות. כבוד אב ואם חמורה שבחמורות ומתן שכרה אריכות ימים, שנא' (שמות כ): **כבד את אביך ואת אמך למען יאריך ימך**. והקלה שילוח הקן. ומהו שכרה? אריכות ימים, שנא': **שלח תשלח את האם וגו' . הוי, כי יקרא קן צפור:**

"טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו"**(3) מדרש דברים רבה:**

... שאמר הקב"ה (שם): **אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד**, וכשם שנתן הקב"ה רחמים על הבהמה, כך נתמלא רחמים על העופות. מניין? שנאמר: **כי יקרא קן צפור לפניך:**

(4) רמב"ם מורה נבוכים ג/מ"ח

כן נאסר לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד בתור סייג והרחקה פן יישחט הנלד לנוכח האם, דבר שיש בו צער גדול מאוד לבעל-החיים, שכן אין הבדל בין צער האדם וצער שאר בעלי-החיים, מפני שאהבת האם לילדה וגעגועיה אליו אינם נמשכים אחר השכל אלא אחר פעולת הכוח המדמה הנמצא ברוב בעלי-החיים כמו שהוא נמצא באדם. דין זה מיוחד לשור וש' ה', מפני שהם המתורים לנו באכילה מבין בהמות הבית, ושמוקבל לאוכלם לרוב, ובהם מכירה האם מי הנלד. זה גם הטעם לשילוח הקן, מפני שברוב המקרים הביצים שנזגרו והגוזלים הצריכים לאם אינם ראויים לאכילה, וכאשר משחררים את האם והיא בורחת לבדה, אין היא מצטערת לראות את הגוזלים נלקחים. וברוב המקרים זה עשוי להביא לעזיבת הכול, שהרי לרוב אין הנלקח ראוי לאכילה. ואם התורה מתחשבת בייסורים נפשיים אלה בבהמות ובעופות, על אחת כמה וכמה בפרטי מין האדם בכללותו

It is also prohibited to kill an animal with its young on the same day (Lev. xxii. 28), in order that people should be restrained and prevented from killing the two together in such a manner that the young is slain in the sight of the mother; for the pain of the animals under such circumstances is very great. There is no difference in this case

between the pain of man and the pain of other living beings, since the love and tenderness of the mother for her young ones is not produced by reasoning, but by imagination, and this faculty exists not only in man but in most living beings. This law applies only to ox and lamb, because of the domestic animals used as food these alone are permitted to us, and in these cases the mother recognises her young.

The same reason applies to the law which enjoins that we should let the mother fly away when we take the young. The eggs over which the bird sits, and the young that are in need of their mother, are generally unfit for food, and when the mother is sent away she does not see the taking of her young ones, and does not feel any pain. In most cases, however, this commandment will cause man to leave the whole nest untouched, because [the young or the eggs], which he is allowed to take, are, as a rule, unfit for food. If the Law provides that such grief should not be caused to cattle or birds, how much more careful must we be that we should not cause grief to our fellowmen.

5) מדרש דברים רבה ו:ה:

... דבר אחר: "שלח תשלח" אמר ר' אלעזר: לא היה צריך לומר כן, אלא אמר הקב"ה: הואיל ונתעסק בכבודו של עולם ובתיקונו של עולם, כדי שתינצל.

"ללמד אותנו מדת הרחמנות ושלא נתאכזר"

6) רמב"ן דברים כ"ב,ו:

כי יקרא קן צפור לפניך - גם זו מצווה מבוארת מן אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב כח). כי הטעם בשניהם לבלתי היות לנו לב אכזרי ולא נרחם, או שלא יתיר הכתוב לעשות השחטה לעקור המין אע"פ שהתיר השחטה במין ההוא, והנה ההורג האם והבנים ביום אחד או לוקח אותם בהיות להם דרור לעוף כאלו יכרית המין ההוא... וכן ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלוהינו לטוב לנו כל הימים (לעיל ו כד). והכוונה בכולם לטוב לנו, ולא לו יתברך ויתעלה, אבל כל מה שנצטוונו שיהיו בריותיו צרופות ומזוקקות בלא סיגי מחשבות רעות ומדות מגונות וכן מה שאמרו (ברכות לג ב):

לפי שעושה מידותיו של הקב"ה הרחמים ואינן אלא גזרות, לומר שלא חס האל על קן צפור ולא הגיעו רחמיו על אותו ואת בנו, שאין רחמיו מגיעין בבעלי הנפש הבהמית למנוע אותנו מלעשות בהם צרכנו, שאם כן היה אוסר השחטה, אבל טעם המניעה ללמד אותנו מדת הרחמנות ושלא נתאכזר. כי האכזריות תפשט בנפש האדם, כידוע בטבחים שוחטים השורים הגדולים והחמורים שהם אנשי דמים וזכחי אדם אכזרים מאד ומפני זה אמרו (קידושין פב א): טוב שבטבחים שוחטים שותפו של עמלק. והנה המצות האלה בבהמה ובעוף אינן רחמנות עליהם, אלא גזירות בנו להדריכנו וללמד אותנו המידות הטובות. וכן יקראו הם כל המצות שבתורה עשה ולא תעשה גזירות, כמו שאמרו (מכילתא בחדש ו):

"השגחת ה' על כל מעשיו"

7) ספר החינוך מצוה תקמה

מצות שלוח הקן - לשלח האם מן הקן קודם שיקח הבנים, שנאמר [דברים כ"ב, ז'], שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך.

משרשי המצוה לתת אל לבנו שהשגחת האל ברוך הוא על בריותיו במין האדם בפרט, כמו שכתוב כי עיניו על כל דרכי איש וגו', ובשאר מיני בעלי חיים במינין דרך כלל, כלומר שחפצו ברוך הוא בקיום המין, ועל כן לא יכלה לעולם מין מכל מיני הנבראים, כי בהשגחת החי וקיים לעד ברוך הוא על הדבר ימצא בו הקיום, ובהניח האדם דעתו על זה יבין דרכי ה' ויראה כי המשכת קיום המינין בעולם שלא כלה ואבד אחד מכולם מביצי כנים ועד קרני ראם מיום שנבראו הכל במאמרו וחפצו על זה. וכמו כן ידע האדם כי אשר ישמור מצוות בוראו ויישיר כל דרכיו והוא נקי כפים ובר לבב תהיה השגחת האל עליו ויתקיים גופו זמן רב בעולם הזה ונפשו לעד לעולם הבא, וכגון זה יאמרו זכרונם לברכה [סוטה ח' ע"ב] מדה כנגד מדה, כי בהיות זה האיש נותן דעתו כי הקיום והטובה בהשגחת האל בדברים ולא בסבה אחרת, יזכה הוא גם כן שיפנה עליו האל לטובה ויקיים אותו, ובשכר הקיום והיכולת שהוא מאמין בבורא בענין זה אמרו זכרונם לברכה במדרש [דברים רבה, כי תצא פיסקא ו'] שהאדם זוכה לבנים בשכר מצוה זו, כלומר שימשך קיומו, שבנים הם קיום האדם וזכרו.

"דרך ארץ"

8) רשב"ם דברים כ"ב,ו:

כי יקרא - יזדמן על ידי מקרה.

לא תקח האם על הבנים - לפי דרך ארץ ולתשובת המינים כבר פירשתי בלא תבשל גדי בחלב אמו. וכן: באותו ואת בנו, שדומה לאכזריות ורעבתנות לקחת ולשחוט ולבשל ולאכול אם ובנים יחד.

9) גמרא ברכות לג/ב

משנה: האומר על קן צפור יגיעו רחמין ועל טוב יזכר שמך מודים מודים משתקין אותו:
דף לג, ב גמרא בשלמא מודים מודים משתקין אותו משום דמיחזי כשתי רשויות ועל טוב יזכר שמך נמי משמע על הטובה ולא על הרעה ותנן חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה אלא על קן צפור יגיעו רחמין מ"ט פליגי בה תרי אמוראי במערבא רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים ואינן אלא גזרות

10) שו"ת חתם סופר חלק א (או"ח) סימן ק

ועיין רמב"ן בנימוקי חומש שלו [דברים כ"ב - ו'] כתב עפ"י רמב"ם במורה נבוכים וכ"כ בס' החנוך להרא"ה [מצוה תקמ"ה] בטעם המצוה ההיא שלא נתאכזר לעקור אם על בנים, דאע"ג דאסור לומר על קן ציפור יגיעו רחמין והטעם שלא הגיעו רחמיו על בעלי חיים כל שהוא לצורך אדם דא"כ היה אסור לשחוט בע"ח, אך גזירות הן עלינו שלא נלמוד להתאכזר ונתקן מדותינו ע"ש. והנה לפי טעם זה מבואר דאם אינו צריך לבנים, לא מיבעיא דאינו מחוייב לשלח האם אלא אכזריות נמי עביד, ובמקום שנלמוד שלא נתאכזר אדרבא נרגיל עצמנו באכזריות ולצער בעלי חיים על מגן לגרש האם מעל בניה וצער בע"ח דאורייתא, אלא שכתב רמב"ן שלא הגיעו רחמיו על ב"ח אם הוא לצורך האדם, אבל אם איננו לצורך אדם שאינו צריך לבנים אכזריות היא זו לגרש האם מעל בנים:

ואע"ג שכתבתי לעיל דלר' יהודה דשלח מעיקרא משמע מצוה לשלח בכנ"ל, י"ל ר' יהודה לא דריש טעמא דקרא ולטעמי' אזיל, אבל לדינא נראה כנ"ל:

...אמנם בתשו' חו"י סיים טעם בשם ס' הזוהר בשילוח האם לעורר ייללת אימא עילאה על בניה, אם כן מצוה להזדר אחר קן כדי לעורר רחמי אימא עילאה על בניה ולפ"ז ליכא משום אכזריות, דאפילו אם לצורך הנאת אדם לא הגיעו רחמי שמים על בע"ח, מכ"ש לצורך מצוה.

11) גר"א

וכתוב בספר אורות הגר"א דף פ"ז וז"ל: בכל התורה לא נאמר אריכות ימים כי אם בשני דברים הללו כבוד אב ושלוח הקן לפי שאין השלימות ניכר באדם אלא כשיש לו שני מדות הפוכות, דהיינו מדת הרחמים ומדת האכזריות. לפי כשאדם נוהג במדה אחת אינו מוכרח לומר שהוא צדיק אלא יש לומר שכך הוא טבעו, אבל כשיש לו שתי מדות הפוכות אז מוכח שהוא צדיק, לכך נתן הקב"ה לישראל מצוה של רחמנות שהוא כבוד אב ואם, ושוב נתן להם מצוה של אכזריות דהיינו שילוח הקן שהוא אכזריות גדולה שנוטל הבנים ומשלח האם, ולפעמים כשמשלח, האם הולכת מחמת צער וטובעת במים א"כ הוא בודאי אכזריות. לכך כתיב בשתי מצוות אלו אריכות ימים לפי שבשתי מדות הללו נשלם האדם בתכלית הטוב, וזה שנא' באברהם אבינו ע"ה (בראשית כ"ב י"ב) עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה וגו', היינו, ע"י מצות העקידה שעשה מדת אכזריות עתה נשלם וניכר שהוא צדיק גמור. (אמרי נועם ברכות ל"ג).

בזוהר:

ע"י מצות שלה"ק הקב"ה מרחם על ישראל בגלות

מובא בזוהר הקדוש שכשמשלחים את האם מעל הבנים היא צועקת והולכת ואינה יודעת לאן הולכת, נודדת ורוצה לאבד את עצמה, ואז מלאך הממונה על העופות מעורר רחמים עליה וכן שאר המלאכים הממונים על העופות כל ממונה על העופות שלו מעוררים רחמים עליה. והקב"ה אוסף את כח חילותיו ואומר: כל ממונה מלמד זכות על העופות שלו, ואין בכך מי שילמד זכות על בני ועל השכינה הקדושה שהיא בגלות וקן שלה היא ירושלים נחרב, וכניה עם ישראל בגלות תחת יד אדונים קשים של אומות העולם ואין מי שיבקש רחמים וילמד עליהם זכות. ובזה הקב"ה צועק כביכול להושיע את עם ישראל מהגלות וגם מתמלא הקב"ה רחמים על כל ההולכי

WWW.MIDRESHET YOMKISHON.ORG

דרכים הנעים ונודים כיונה ועל כל העולמות, ע"ז אמר הקב"ה: אשרי המשלח את הצפור מחוץ לקנה שהוא גרם לי לרחם על כל העולם, ולכן שכרו כמ"ש בתורה: "למען ייטב לך והארכת ימים". ע"כ.

13) צרור המור, כי תצא כ"ב:

ובוהר אמרו למען ייטב לך. [אייטב לך הל"ל, מהו ייטב לך, זה השלוח ייטב לך. וזה רמז בפסוק כצפור נודדת מקנה כן איש נודד ממקומו (משלי כו, ח). כי כשהאדם מקיים מצוה זו לשלח האם מעל הבנים, היא הולכת נודדת מקינה בהרים ובגבעות, צועקת ברוב כחה ממרת אמריה על בניה. עד שמלאך הממונה על העופות, הלך ילך ובכה לפני השם, למה צוה לעשות כך בתורתו, אחר שהוא רחמים ודרכו לרחם על כל בריותיו. ואז השם זוכר לבניו ואומר, שבכל צבא השמים אין מי שיזכר לבניו וירחם עליהם, או יתבע רחמים עליהם, איך הולכים נעים ונודים ומפוזרים בארצות ומגורשים מבתיהם ומקיניהם, ועל עוף זה יש פרקליטים גדולים. ואז השם אומר אחר שאין מליץ על בני, אני מדבר בצדקה רב להושיע ולרחם עליהם ולהחזירם לקיניהם ולבתיהם. ולכן השוה הכתוב הצפור נודדת מקינה, לאיש נודד ממקומו. באופן שבסבת זאת הצפור הנודדת מקינה, השם זוכר לבניו ומרחם עליהם. וזה למען ייטב לך, זה השלוח, ולא אמר איטב לך פ].

ובמדרש הנעלם רמזו בזאת הפרשה רמזים גדולים בענין גלות ישראל וגאולתם, ובענין הייחוד. ובביאת משיחנו כשיתגלה, שיעטרו אותו. בכל מיני זיין במקום הנקרא קן צפור, לנקום נקמתינו. ואמרו [ס"א שכן צפור הוא רמז על כנסת ישראל.

ואנו בטוחים בקיום המצות שהשם יבנה לנו בית המקדש בבנין חזק לא כבנין הראשון, כאומרו התנערי מפפר קומי שבי ירושלים (ישעי' נב, ב), שהיא קן צפור. ויתקיים (תהלים פד, ד) גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרוזיה. והיכן, את מזבחותיך ה' צבאות. ולזה סמך

14) תהלים פרק פד

(א) למנצח על הגתית לבני ק' רח מזמור: (ב) מה ידידות משפנותיך ה' צבאות: (ג) נכספה נגם פלטה נפשי לחצרות ה' לפי ובשרי ירננו אל אל חי: (ד) גם צפור מצאה בית ודרור קן לה אשר שתה אפרוזיה את מזבחותיך ה' צבאות מלפי ואל ה': (ה) אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה:

1) For the leader; on the gittith. Of the Korahites. A psalm. 2) How lovely is Your dwelling-place, O Lord of hosts. 3) I long, I yearn for the courts of the Lord; my body and soul shout for joy to the living God. 4) Even the sparrow has found a home, and the swallow a nest for herself in which to set her young, near Your altar, O Lord of hosts, my king and my God. 5) Happy are those who dwell in Your house; they forever praise You. Selah.

15) שפת אמת, כי תצא תרנ"ח

ולכן כשרוצין לגלות מדת הרחמים למעלה, מזמנים לאיש ישראל קן צפור, כדי שיתעורר רחמים על ידו כמו שאיתא בוהר, כי הכל נעשה באמצעות איש ישראל, כנ"ל.